

Dr Tadeusz Soza ski

METODY I TECHNIKI BADA Ń SPOŁECZNYCH (MiTBS I i II)

Program kursu dla II roku socjologii,
3-letnie studia licencjackie stacjonarne
Instytut Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Pedagogicznego Krakowie
Rok akademicki 2012/2013

Kurs *Metod i technik bada Ń społecznych*, podzielony na dwa kursy semestralne, ma na celu przygotowanie do samodzielnego prowadzenia empirycznych bada Ń socjologicznych z uwzgl dnieniem wszystkich etapów procesu badawczego: od postawienia problemu, przez konceptualizacj i operacjonalizacj , przygotowanie narz dzi badawczych, zbieranie materiału ródłowego, po analiz danych i prezentacj wyników.

Program wykładów nie reprodukuje tre ci zawartych w jednym podr czniku – został opracowany przez wykładowc w oparciu o ró ne publikacje podr cznikowe i inne (cz z nich znalazła si w spisie lektur obowi zkowych), zarówno prace znanych polskich znawców przedmiotu (Stefan Nowak, Jan Luty ski, Antoni Sułek i inni) jak i cenionych w wiecie autorów zagranicznych (Earl Babbie). Zalecana jest obecno na wykładach (b dzie rejestrowana). Regularne ucz szczenie na wykłady, tak e wtedy, gdy korzysta si z cudzych notatek, znacznie ułatwia przygotowanie do egzaminu. Notatki własne, aktualizowane na bie co przez wykładowc , zostan udost pnione słuchaczom przed egzaminem.

Program wicze obejmuje wykonywanie rozmaitych pisemnych prac domowych. W oparciu o oceny tych prac, kolokwiów i całorocznej aktywno ci, osoba prowadz ca wiczenia wystawi ka demu studentowi **ko cow ocen zaliczeniow** .

Kurs ko czy si **egzaminem pisemnym**, który zostanie przeprowadzony przez wykładowc w formie testu uzupełnianych zda . Na **ocen ko cow** b dzie miała wpływ ocena testu oraz ocena zaliczeniowa wicze .

Ocena z testu zostanie podwy szona o 0.5, gdy ocena zaliczeniowa b dzie wy sza o co najmniej 1 od oceny testu (np. test – 3.0, wiczenia – 4.0, ocena ko cowa 3.5) a obni ona o 0.5, gdy ko cowa ocena wicze b dzie ni sza o co najmniej 1.5 od oceny testu (np. test – 4.5, wiczenia – 3.0, ocena ko cowa – 4.0). Ocena 2.0 z testu niezale nie od wyniku wicze poci ga za sob ocen ko cow 2.0.

Do egzaminu obowi zuje znajomo materiału z całego roku oraz literatury obowi zkowej. Studentom zostan udost pnione kserokopie wszystkich tekstów, wskazanych przy poszczególnych tematach jako lektury obowi zkowe. W szczególo ci b d to niektóre rozdziały popularnego na całym wiecie podr cznika, E. Babbie. *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2003, oraz niektóre teksty przedrukowane w zbiorze *Badania empiryczne w socjologii. Wybór tekstów*, t. I, II. Opracowanie: M. Malikowski i M. Niezgoda. Wy sza Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Tyczynie 1997 (skrót: MN I/II). Ni ej podana jest lista 15 tematów ze wskazaniem poj i zagadnie , których znajomo b dzie wymagana na egzaminie. Na ka dy temat przeznaczone b dzie od 2 do 5 godzin lekcyjnych wykładu.

Tematy wykładów

1. Co to jest nauka? Podział nauk. Metodologia nauk. Osobliwo ci socjologii jako nauki empirycznej.

Cechy wyró niaj ce wiedz naukow , nauki empiryczne i formalne, metodologia a socjologia nauki, metodologia pragmatyczna i apragmatyczna, problem naukowy, hipoteza, paradygmat, teoria, model, metoda, orientacja problemowa.

Lit. T. Soza ski. *Co to jest nauka?* Ss. 23–50 w: J. Go kowski, S. Marmuszewski (red.) *Nauka*.

To samo i tradycja. Kraków 1995 (MN I: 5–34 lub www.cyf-kr.edu.pl/~usozans/nauka.pdf)
• J. Topolski. *Metodologia historii*. Warszawa 1973, r.I (Przedmiot metodologii nauk): 15–31 • S. Nowak. *Metodologia bada społecznych*. Warszawa 1985, r. I (Problematyka i metody bada): 19–61.

2. Elementarne czynno ci naukotwórcze. Fundamentalna rola zmiennych.

Termin naukowy, definicja, klasyfikacja, typologia, pomiar, jednostka analizy, zmienna, podziały zmiennych według ró nych kryteriów.

Lit. S. Nowak. *Metodologia bada społecznych*. Warszawa 1985, pocz tek rozdziału III (Definiowanie poj i dobór wska ników w badaniach), 124–138 • G. Babi ski. *Wybrane zagadnienia z metodologii socjologicznych bada empirycznych*. Kraków 1980, r.III (Zmienne i ich rola w badaniach socjologicznych): 35-63 (MN I: 249-272).

3. Etapy procesu badawczego. Projektowanie bada . Typy bada empirycznych.

„Od projektu do raportu”, przedmiot, temat i problematyka bada , konceptualizacja, operacjonalizacja, badanie weryfikacyjne i eksploracyjne, eksperymentalne i korelacyjne, przekrojowe i dynamiczne, ilo ciowe i jako ciowe.

Lit. E. Babbie. *Badania społeczne w praktyce*. r. 4 (Plan bada): 109–138 • G. Babi ski. *Wybrane zagadnienia z metodologii socjologicznych bada empirycznych*. Kraków 1980, r.II (Etapy procesu badawczego): 19–34 (MN I: 300–313) • T. Soza ski. *Propozycja eksperymentalnego badania wpływu dolegliwo ci i nieuchronno ci kary na podejmowanie działa przest pczych*. Tekst dost pny w pliku *projekt.pdf* na stronie internetowej wykładowcy.

4. Eksperyment w naukach społecznych. Etyka w badaniach socjologicznych.

Zale no przyczynowa, metoda eksperymentalna, manipulacja i kontrola, eksperyment laboratoryjny i terenowy, klasyczny schemat eksperymentu i jego modyfikacje, trafno wewn trzna i zewn trzna, zasady etyczne obowi zuj ce w badaniach na ludziach.

Lit. E. Babbie. *Badania społeczne w praktyce*, r.8 (Eksperyment): 245–266 lub A. Sułek. Schematy eksperymentalne w badaniach społecznych. W: A. Sułek (red.). *Logika analizy socjologicznej. Wybór tekstów*. Warszawa 1979, 101–135 (MN II, 40–67) • J. Brzezi ski. *Metodologia bada psychologicznych*. Warszawa 1996, r. 5 (Etyczne problemy psychologii (I) – mi dzy kodeksem etycznym a laboratorium, fragment): 125–142.

5. Wska niki. Baza ródlowa bada empirycznych. Techniki wywoływania ródeł.

Wska nik i indicatum, typy wska ników wg S. Nowaka, ła cuch komunikacyjny, moc zawierania i moc odrzucania, indeksy i skale (wprowadzenie do tematu wg Babbie'ego), poj cie ródlą socjologicznego, ródlą zastane i wywołane, ocena autentyczno ci, wiarygodno ci i istotno ci ródeł, techniki zbierania materiału empirycznego, podział technik wg J. Luty skiego, trzy aspekty standaryzacji techniki (narz dzie, cechy zbiorowo ci ankieterów, warunki komunikowania si), wykorzystanie dokumentów urz dowych i prywatnych.

Lit. S. Nowak. *Metodologia bada społecznych*. Warszawa 1985, fragment rozdziału III (Definiowanie poj i dobór wska ników w badaniach): 170–181 (MN I, 235–248). • G. Babi ski. *Wybrane zagadnienia z metodologii socjologicznych bada empirycznych*. Kraków 1980, r.IV (ródlą w badaniach socjologicznych): 65–79 (MN I: 409–421) • J. Topolski. *Metodologia historii*. Warszawa 1973, r.XV (Teoria wiedzy ródlowej): 342–354 • J. Luty ski. *Techniki otrzymywania materiałów i ich podział*. Ss. 16–40 w: K. Luty ska, A.P. Wejland (red.) *Wywiad kwestionariuszowy. Analizy teoretyczne i badania empiryczne* (wybór tekstów). Ossolineum 1983.

6. Wywiad kwestionariuszowy i techniki ankietowe

Wywiad kwestionariuszowy, wywiad swobodny, kryteria wyboru techniki, zasady prowadzenia wywiadu z kwestionariuszem, aran acja wywiadu, dopuszczalne i niedopuszczalne zachowania ankietera, podstawowe typy technik ankietowych, ankietą pocztowa i prasowa, ankietą audytoryjna,

nowe techniki badawcze z użyciem kwestionariusza.

Lit. J. Lutyński. *Analiza procesu otrzymywania informacji w badaniach z zastosowaniem wywiadu kwestionariuszowego*. Ss. 13-62 w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*, t.IV (Wywiad kwestionariuszowy w świetle badań metodologicznych). Ossolineum 1972 • J. Lutyński. *Pojęcia i ankiety. Rodzaje technik ankietowych*. Ss. 39-52 w: *Analizy i próby technik badawczych w socjologii*. t. II, Ossolineum 1968 • Z. Sawicki, P.B. Sztabiński, F. Sztabiński (red.). *Podręcznik ankietera*. Warszawa 2000, r.9 (Arteria sytuacji wywiadu): 119–139, r. 26 (Ustawa o ochronie danych osobowych): 295–304.

7. Budowa kwestionariusza. Logiczna teoria pytań

Ogólne zasady budowy kwestionariusza, układ odniesienia rozmówcy, pytania sugerujące, zasada aprobaty społecznej, struktury sekwencyjne kwestionariusza (struktura tematyczna, logiczna, graficzna), modele pytania (model logiczno-gramatyczny, model behawioralny), pytania otwarte i zamknięte (w sensie logicznym, strukturalnym i technicznym), analiza pytania zamkniętego logicznie (lista alternatyw, danie wyboru, typ rozszczenia zupełności), pytania technicznie zamknięte z kategoryzacji koniunkcyjnej i dyzjunkcyjnej, kwestionariusz wywiadu a kwestionariusz ankiety.

Lit. G. Babiński. *Pytania kwestionariuszowe: podstawowe podziały i typologie*. Ss. 53–73 (r.III) w: J. Wasilewski (red.) *Wybrane zagadnienia metodologiczno-teoretyczne badań socjologicznych*. Kraków 1984 (MN I: 391–408) • S. Nowak (red.). *Metody badań socjologicznych* (wybór tekstów). Warszawa 1965, r.IV (Problemy budowy kwestionariusza): 98–131 • A. Sułek. *Iluzja i rzeczywistość w Polsce? Eksperymentalne studium wpływu skali na odpowiedzi ankietowe*. Ss. 175–187 w: A. Sułek. *Sonda polski*. Warszawa 2001 • T. Pawłowski. *Pojęcia i metody współczesnej humanistyki*. Ossolineum 1977, r.VI (Teoria pytań): 151–193 • J. Lutyński. *Pytanie kwestionariuszowe i jego różne koncepcje*. Ss. 110–146 w: K. Lutyńska, A.P. Wejland (red.) *Wywiad kwestionariuszowy. Analizy teoretyczne i badania empiryczne* (wybór tekstów). Ossolineum 1983.

8. Inne techniki otrzymywania materiału empirycznego

Obserwacja socjologiczna i jej rodzaje, SYMLOG, grupowy wywiad zogniskowany,

Lit. R. Mayntz, K. Holm, P. Hübner. *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*. Warszawa 1985, r.4 (Metody obserwacji): 111–130 • A. Dukaczewska-Nałęcz. *Zogniskowane wywiady grupowe – jako cenna technika badawcza*. W: H. Domański, K. Lutyńska, A.W. Rostocki (red.). *Spojrzenie na metodę*. *Studia z metodologii badań socjologicznych*. Warszawa 1999: 149–160.

9. Socjologiczna analiza tekstów

Dokumenty biograficzne, sposoby pozyskiwania (konkursy) i analizy, analiza zawartości przekazów masowych.

Lit. J. Szczepański. *Metoda biograficzna*. Ss. 573–607 w: *Odmiany czasu teraźniejszego*. Warszawa 1971 (MN II: 363–383) • T. Goban-Klas. *Analiza zawartości przekazów masowych*. Ss. 75–103 w: J. Wasilewski (red.) *Wybrane zagadnienia metodologiczno-teoretyczne badań socjologicznych*. Kraków 1984 (MN II: 294–320).

10. Przetwarzanie materiału empirycznego na dane

Instrukcja kodowa, systemy kodowe, dwa sposoby kodowania odpowiedzi na pytania technicznie otwarte, macierz danych, tworzenie komputerowych baz danych, redukcja przestrzeni własności.

Lit. G. Babiński. *Wybrane zagadnienia z metodologii socjologicznych badań empirycznych*. Kraków 1980, r.VIII (Budowa instrukcji kodowej): 153–190 (MN II: 443–471) • S. Nowak (red.). *Metody badań socjologicznych* (wybór tekstów). Warszawa 1965, r.VIII (Twierdzenia, pojęcia, wskaźniki). Tekst Allena Bartona o „przestrzeni własności”: 211–231 (MN I: 314-330) • Notatka własna: Przykład redukcji przestrzeni własności (plik redps.pdf na stronie wykładowcy).

11. Zbieranie i analiza danych relacyjnych

Pytanie socjometryczne, socjogram, indywidualne i grupowe parametry socjometryczne, macierzowa postać danych relacyjnych, analiza sieci społecznych, grafy skierowane i nieskierowane.

Lit. A. Brzezińska. *Socjometria*. Ss. 192–231 w: J. Brzeziński (red.). *Metodologia badań psychologicznych. Wybór tekstów*. Warszawa 2004: PWN • T. Sozański. *Sieć społeczna*. Ss. 28–36 w: *Encyklopedia Socjologii*, t. 4, Warszawa 2002.

12. Budowa skal. Rzeczność i trafność narzędzi pomiarowych.

Elementy potrzebne do konstrukcji skali, różne kryteria podziału metod skalowania, podział Torgersona (sposoby wyrażania zmienności reakcji na „pozycje”), metody: Likerta, Thurstone’s i Guttmana, współczynnik odtwarzalności, technika Cornell, rzeczność pomiaru (teoria statystyczna teoria, dwie metody sprawdzania rzeczności, wzór Spearmana-Browna), różne pojęcia trafności skali.

Lit. R. Mayntz, K. Holm, P. Hübner. *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*, r. 2 (Pomiar), 42–86 • Notatka własna: Przykład budowy skali Guttmana (plik Guttman.pdf na stronie wykładowcy).

13. Nieeksperymentalne typy badań

Badania monograficzne, sonda jednorazowa i powtarzana, badanie panelowe, ocena wielkości przepływu.

Lit. R. Mayntz, K. Holm, P. Hübner. *Wprowadzenie...*, r. 7 (Badanie panelowe), 171–191.

14. Analiza danych

Program analiz statystycznych, analiza jednozmiennowa i dwuzmiennowa, zasady przypisywania ról zmiennym w analizach dwuzmiennowych, procentowanie w tabeli dwudzielczej, testowanie hipotezy niezależności zmiennych jako ciągłych, współczynniki siły związku, analizy trójzmiennowe z uwzględnieniem zmiennej kontrolnej, zależność pozorną.

Lit. R. Mayntz, K. Holm, P. Hübner. *Wprowadzenie ...*, r. 10 (Opracowanie i analiza danych), 240–289.

15. Zasady prezentacji i interpretacji wyników badań socjologicznych

Raport z badania, socjolog-badacz w przestrzeni publicznej.

Lit. E. Babbie. *Badania społeczne w praktyce*, Dodatek C: *Raport z badania*, 563–569 • A. Sułek. *Opinia w sprawie zakazu publikacji wyników sondaży przedwyborczych przewidzianego w przygotowywanej ordynacji wyborczej; „Wyższe wykształcenie” Aleksandra Kwaśniewskiego a wynik wyborów prezydenckich 1995. Opinia biegłego dla Sędzi Najwyższego*, Ss. 259–271 w: A. Sułek. *Sondaż polski*. Warszawa 2001 • *Zasady prezentacji wyników sondaży w prasie ze szczególnym uwzględnieniem sondaży wyborczych*. Ss. 273–281 w: A. Sułek. *Sondaż polski*.



<http://www.cyf-kr.edu.pl/~usozans/>